

تأخیر در مجازات زن باردار از منظر فقه و حقوق

(تاریخ دریافت ۱۴۰۳/۱۰/۱۵ تاریخ تصویب ۱۴۰۳/۱۲/۱۲)

ایمان درویشی^۱

دانشجوی دکتری تخصصی الهیات و معارف اسلامی فقه و مبانی حقوق اسلامی دانشگاه آزاد اسلامی واحد همدان

دکتر مصطفی باقری

استادیار گروه فقه و مبانی حقوق، واحد همدان، دانشگاه آزاد اسلامی، همدان، ایران

چکیده

مساله اصلی این پژوهش تأخیر در مجازات زن باردار از منظر فقه و حقوق می باشد و بین فقها در این خصوص دیدگاههای متعددی مطرح شده و این درحالی است که حکم مسئله موردنظر، از دید قانونگذار پنهان مانده است. و همچنین در قانون مجازات اسلامی در صورت ارتکاب جرایم از سوی زن باردار، در صورت احراز جرم، زن متهم می شود و باید مجازات شود؛ اما برخی مجازاتها نسبت به او به تعویق می افتد. حد قتل و رجم در مورد زنان باردار در زمان بارداری اجرا نمی شود و پس از وضع حمل هم، اگر نوزاد کفیل نداشته باشد، حد بر او جاری همیشه تازیانه نیز بر زن باردار و شیرده در صورتی که بیم ضرر برای حمل یا نوزاد شیرخوار باشد به تأخیر می افتد. این موضوع از این نظر دارای اهمیت است که، در اثبات-پذیری نسب یا جرایم منافی عفت؛ و بی-گمان این مسائل فلسفه-ی خاص خود را داراست. این مقاله با روش توصیفی تحلیلی به بررسی این موضوع پرداخته است. هدف از این مقاله، بررسی مجازات زن باردار از نگاه فقه و حقوق می باشد. یافته ها حاکی از این است که،

^۱ نویسنده مسئول

درجایی که ادعای بارداری از سوی زن، مشتبّه است، احتیاط عقلی مقتضی تأخیر در اجرای مجازات بوده و این تأخیر لازم است همچنان ادامه یابد تا زمانی که آزمایش های پزشکی انجام گرفته به طور قطع حاکی از بارداری یا عدم بارداری زن باشد.

مقدمه

مجازات قصاص برای زن در مواقع ادعای بارداری، یکی از مسائلی می باشد که باید با رویکردی متفاوت از زمانهای قدیم مورد بررسی قرار بگیرد؛ چونکه پیشرفت علم پزشکی با روشهای متفاوت این امکان را فراهم آورده است که طی آزمایشهایی، وضعیت بارداری یا عدم آن تشخیص داده شود. با اینکه قانونگذار در تدوین مواد مربوط، به صراحت مبدأ حیات جنینی را که از آن حمایت می کند مشخص ننموده، اما طبق ضوابط عرفی و شرعی و نیز با استفاده از مواد ۹۱۴ و ۹۳۱ قانون مدنی که مبدأ حیات را از تاریخ انعقاد نطفه قرار داده است، معلوم می شود که دوران حیات جنینی که اسقاط آن مورد حمایت قانونگذار قرار گرفته است. از تاریخ انعقاد نطفه در رحم شروع شده و تا زمان تکامل فیزیکی جنین و مرحله پیشاز دمیدن روح در آن به پایان میرسد (ولیدی، ۱۳۹۱: ص ۱۵۰) از لحاظ فقهی هم این سوال مطرح می شود که آیا ادعای بارداری زن مجرم پیش از اجرای قصاص می تواند موجبات تأخیر در اجرای قصاص را فراهم کند؟ بین فقها در این خصوص دیدگاههای متعددی مطرح شده و این درحالی است که حکم مسئله موردنظر، از دید قانونگذار پنهان مانده است. از همین رو تلاش نویسندگان، آن است که در پی جوابی باشند برای این سوال، بنابراین ما در این تحقیق قصد داریم به بررسی این موضوع از نظر فقهی و حقوقی بپردازیم.

بخش اول: مفهوم شناسی

بند اول: زن باردار

زن باردار زنی است که دچار عارضه بارداری شده است. حاملگی یا بارداری به حالتی اطلاق میشود که رحم زن در خود دارای جنین یا رویان باشد به دوران بارداری «دوره آبستنی» هم میگویند این دوران با به دنیا آمدن نوزاد، یعنی زایمان، به اتمام می رسد. دوره بارداری طبیعی در انسان نزدیک به ۳۸ هفته از زمان بادر شدن طول می کشد. اگر مدت این دوره از آخرین قاعدگی زن باردار محاسبه شود مدت زمان طبیعی آن حدوداً ۴۰ هفته خواهد بود. نطفه در حال رشد انسان در هفته های اول بارداری رویان و پس از این دوره تا پایان بارداری جنین نامیده میشود انسان معمولاً در هر بار بارداری تنها یک جنین در رحم دارد؛ هر چند موارد چندقلویی هم چندان نادر نمیشود سازمان بهداشت جهانی مدت زمان معمولی برای حمل را بین ۳۷ تا ۴۲ هفته تعیین کرده است (معین، ۱۳۷۵، ص ۷۶؛ کانیکهام، ۱۳۹۳، ج ۱، ص ۱۵۱؛ جمعی از نویسندگان، ۱۳۸۵، ص ۷).

به تعبیری دیگر، زن باردار، زنی است که جنین در رحم او باشد و جنین از نطفه مستقر شده در رحم آغاز شده، مراحل علقه، مضغه، استخوان و گوشت را طی می کند. با این تعریف اگر نطفه در داخل رحم زن مستقر شده باشد مجازات شلاق، حتی اگر به تشخیص پزشک متخصص برای او و جنین ضرر نداشته باشد اجرا نمی شود. استحاضه، حالت زنی است که پس از یائسگی یا بعد از عادت ماهانه، خون زرد و سرد و رقیقی مشاهده می کند و اینکه خون استحاضه کم، متوسط یا زیاد باشد، تفاوتی ایجاد نمی کند. در زمان حیض که مدت آن سه تا

ده روز است زن خون سیاه رنگ و غلیظی می‌بیند، این امر مانع اجرای مجازات نمی‌باشد. (زراعت، ۱۳۸۴: ص ۲۴۵).

بند دوم: حکم جزایی

احکام جزایی مجموعه قوانین همگانی و همیشگی است که شریعت اسلام برای جلوگیری از وقوع جرم و تأمین سلامت و حفاظت از مردم و اقامه عدالت و حفظ نظم و امنیت در جامعه به وسیله قرآن و سنت اسلامی تعیین نموده است. به عبارتی دیگر مقررات کیفری اسلام که شارع مقدس آنها را در این دنیا برای گناهکارها یا جنایتکارها مقرر کرده است، اعم از اینکه مرتبط با گناهی که کیفر خاصی دارد باشد یا به گناهان دیگر و اعم از اینکه مجازات جنایت بدنی یا مالی باشد حقوق جزای اسلامی مینامند (گلدوزیان، ۱۳۷۸، ص ۵۲). در تعریف جرم و مجرم میتوان گفت هر شخصی که رفتاری اعم از فعل یا ترک فعل انجام دهد که در قانون برای آن مجازات تعیین شده است مجرم محسوب میشود. هیچ شخصی را نمی‌توان مجازات کرد، مگر به موجب قانونی که قبل از ارتکاب فعل و عمل مورد اتهام عمل انجام شده را جرم شناخته باشد. به طور واضح تر هر عملی که در مخالفت از احکام قانون انجام شود، جرم است و هر فاعلی که عمل خلاف قانون را انجام دهد، مجرم است و مجازاتی که قانون آن را برای مجرم تقدیر و تعیین کرده، «جزا» است. در کتابهای فقهی برای گناهان اسلامی کیفرهای زیر مقرر شده است: حدود جرایم و گناهان مهمی که شارع اسلام برای آنها جزا (کیفر) لحاظ نموده است و عبارت اند از زنا، نوشیدن مسکرات، سحر، قیاده، قذف، دزدی، ارتداد محاربه.

بند سوم: تعزیرات

به مجازاتهایی گفته می شود که کم و کیف آنها از جانب شارع اسلام مقرر نشده است و به حاکم شرع اجازه داده شده است که بنابه مصلحت خویش مرتکب گناه را تأدیب نماید. قصاص: انتقام بدنی از شخصی که جنایتی را به وجه عمد و عدوان مرتکب شده است. دیات (جمع دیه) شخص مرتکب در جنایتها و صدمه های غیر عمدی باید غرامت و خسارت مالی بپردازد. به این غرامات دیات می گویند (همان، ص ۱۲). با توجه به اینکه مجازاتهای از نوع دیات و برخی تعزیرات بیشتر جنبه مالی دارند و در قانون مجازات اسلامی مرتکب جرمهایی که جنبه مالی دارند صرف نظر از وضعیت و حالت روانی مجرم)، می بایست از عهده آن برآید

بخش دوم: مجازات های حدی مادران در حقوق موضوع ایران و فقه

ارتکاب جرم از مسائلی بحساب می آید که در صورت وقوع، شخص مرتکب به موجب آن مستحق مجازات میشود. در فقه و حقوق اسلامی شخص مرتکب جرایم تعریف شده، یعنی جرایم حدی و تعزیری است که مورد عقوبت مقرر قرار می گیرد

زنان باردار هم می توانند از جمله مرتکبان جرایم باشند که به نسبت وضعیتی که در آن قرار دارند، یعنی حامل بودن، مقرراتی را به خود اختصاص داده اند که در زیر، بررسی می شوند.

بند اول: در قانون مجازات اسلامی

در قانون مجازات اسلامی در صورت ارتکاب جرایم از سوی زن باردار، در صورت احراز جرم، زن متهم می شود و باید مجازات شود؛ اما برخی مجازاتها نسبت به او به تعویق می افتد. حد قتل و رجم در مورد زنان باردار در زمان بارداری اجرا نمی شود و پس از وضع حمل هم،

اگر نوزاد کفیل نداشته باشد، حد بر او جاری نمیشه تازیانه نیز بر زن باردار و شیرده در صورتی که بیم ضرر برای حمل یا نوزاد شیرخوار باشد به تأخیر می افتد. در ماده ۴۳۷ قانون مجازات در مورد قصاص زن باردار آمده است: «زن حامله که محکوم به قصاص نفس است. نباید پیش از وضع حمل قصاص شود. اگر پس از وضع حمل نیزه بیم تلف طفل باشد، تا زمانی که حیات طفل محفوظ بماند، قصاص به تأخیر می افتد. بنابر ماده ۴۴۳ قانون مجازات اسلامی در مورد قصاص عضو هم همین حکم قابل اجراست و اگر زن باردار محکوم به قصاص عضوی از اعضایش باشد و پیش یا پس از وضع حمل، ترس هلاک یا آسیب طفل برود، قصاص تا زمانی که این بیم بر طرف شود به تأخیر می افتد. در ماده ۹۲ قانون مجازات اسلامی آمده است: هرگاه در اجرای حد بر زن باردار یا شیرده احتمال بیم ضرر برای حمل یا نوزاد شیرخوار باشد، اجرای حد تا رفع بیم ضرر به تأخیر می افتد. (محمدی بلبان آباد، ۱۴۰۲: ص ۲۱۷) قانون مجازات اسلامی در رابطه با قوانین جزایی مادران باردار به همین سه ماده اکتفا نموده است. البته در رابطه با جرم علیه زن باردار میتوان به ماده ۶۲۲ قانون مجازات بخش تعزیرات اشاره کرد: هر کس عالماً و عامداً به واسطه ضرب یا اذیت و آزار زن حامله، موجب سقط جنین وی شود، علاوه بر پرداخت دیه یا قصاص، حسب مورد به حبس از یک تا سه سال محکوم خواهد شد. در رابطه با شکایت از شوهر بابت ضرب و شتم نیز این قانون برقرار است. رکن کشک قانونی بزه زدن زن حامله ماده ۶۲۲ قانون مجازات اسلامی بخش تعزیرات است. بر اساس این قانون چنانچه شخص از روی عمد اقدام به ضرب و جرح نماید علاوه بر پرداخت دیه ملزم به تحمل یک تا سه سال حبس خواهد شد. در صورتی که زن باردار باشد و توسط همسر مورد ضرب و جرح قرار گیرد و در نتیجه این ضرب و جرح، جنین آسیب دیده، از بین برود، بر اساس نظر پزشکی قانونی و اینکه جنین چند ماهه بوده است. شخص بایستی به صورت

جداگانه دیه جنین را پرداخت نماید. همچنین جرم از جنبه عمومی نیز با توجه به نظر قاضی، یک تا سه سال حبس خواهد داشت. طبق ماده ۱۹ قانون مجازات اسلامی ضرب و شتم همسر در دوران بارداری جرم است و مجازات ضرب و جرح زن باردار شامل حبس از ۹۱ روز تا ۶ ماه و شلاق از ۱۱ تا ۳۰ ضربه می باشد. طبق ماده ۶۱۴ قانون مجازات اسلامی سال ۱۳۷۵، چنانچه هر شخصی عمداً به دیگری جرح یا ضربی وارد آورد که موجب نقصان یا شکستن یا از کار افتادن عضوی از اعضا یا منتهی به مرض دایمی یا فقدان یا نقص یکی از حواس یا منافع یا زوال عقل مجنی علیه شود، در مواردی که قصاص امکان نداشته باشد، چنانچه اقدام وی موجب اخلال در نظم و صیانت و امنیت جامعه یا بیم تجری مرتکب یا دیگران شود، به ۲ تا ۵ سال حبس محکوم خواهد شد و در صورت درخواست مجنی علیه، مرتکب به پرداخت دیه نیز محکوم می شود (شعبانی، ۱۴۰۱، ص ۲).

بند دوم: حدود در فقه اسلامی

علما عقیده دارند که تازیانه به دلیل سرما و گرمای شدید حمل و بیماری که امید بهبودی در آن است تا اعتدال جو بهبود مریض و وضع حمل به تأخیر می افتد (جمعی از نویسندگان، ۱۴۰۴ ق، ج ۲، ص ۵۴۰۲) پس حد بر زن حامله اجرا نمی شود حال اگر حمل ناشی از زنا باشد یا مشروع و همچنین موجب حد قبل از بارداری باشد یا بعد آن باشد در این زمینه فرقی ندارد و مانع تأخیر مجازات نمی شود. این حدود شامل رجم شلاق و قطع می باشد. دلیل این تأخیر حفظ حیات جنین است تا اعمال حد بر مادر منجر به از بین رفتن جنین نشود (لنکرانی، ۱۴۲۵ ق، ص ۴۹۰). باتوجه به آیات و روایات اجرای حدود الهی بر زن حامله تا زمانی که جنین متولد نشده

است، جایز نیست، زیرا اقامه حدّ بر زن حامله، موجب هلاکت جنین خواهد شد و یا دست کم ترس به هلاکت رسیدن او وجود دارد.

الف - تاخیر حدّ

اجرای هیچ حدّی از حدود الهی بر زن حامله تا زمانی که جنین متولّد نشده است، جایز نیست، اعمّ از این که زن حامله قاتل باشد و مستحقّ قصاص نفس، یا به کیفر قصاص طرف (قطع اعضاء) محکوم شده باشد، یا مستحقّ حدّ زنا، یا شرب خمر، و یا سایر حدود الهی، و یا مشمول تعزیرات باشد، و اعمّ از این که جنین از حلال و نکاح شرعی بوجود آمده باشد و یا از طریق حرام و زنا، و نیز اعمّ از این که بعد از استحقاق عقوبت، وجود پیدا کرده باشد یا قبل از آن، زیرا اقامه حدّ بر زن حامله، موجب هلاکت جنین خواهد شد و یا دست کم ترس به هلاکت رسیدن او وجود دارد. این حکم در میان فقها قطعی و مسلّم است، محقّق در این باره می نویسد: «بر زن حامله، اجرای قصاص نمی گردد تا جنین متولّد شود، هر چند بعد از استحقاق عقوبت قصاص، حامله شده باشد (حلی، ۱۳۸۵: ج ۴، ص ۲۱۶) عبارت بسیاری از فقهای گذشته و معاصرین شبیه آن چه ذکر شد، می باشد (حلی، ۱۴۱۳: ص ۶۲۸)

ب - ادله فقهی تاخیر حدّ

در ادامه باتوجه به آیات و روایات ثابت می شود که اجرای هیچ حدّی از حدود الهی بر زن حامله تا زمانی که جنین متولّد نشده است، جایز نیست. در مساله مورد بحث، اگر زن حامله قصاص شود، زن و جنینی که در رحم دارد (دو نفر بجای یک نفر) قصاص می شوند که خلاف صریح قرآن است. در آیه دیگری می فرماید: در مجازات قتل (قصاص) اسراف ننمایید.

«فَلَا يُسْرِفُ فِي الْقَتْلِ» (بقره، آیه ۱۸۷) «و اجرای قصاص و دیگر حدود بر زن حامله، اسراف در قتل است، زیرا موجب قتل کسی می شود که در جنایت شرکت نداشته است.

ج-روایات

شیخ مفید در کتاب الارشاد می نویسد: از طریق شیعه و اهل سنت، روایت شده است، زن حامله ای را به نزد عُمر آوردند که مرتکب زنا شده بود، عُمر حکم نمود او را رجم نمایند، امیرالمؤمنین (علیه السلام) فرمود: از اجرای این حکم دست نگه دار، مادر مجرم است، ولی جنینی که در شکم دارد بی گناه است. «هَبْ لَكَ سَبِيلٌ عَلَيْهَا أُسْبِيلُ لَكَ عَلَى مَا فِي بَطْنِهَا»، در حالی که خدا می فرماید: هیچ کس گناه دیگری را بدوش نمی کشد. عمر با شنیدن این سخن گفت: هیچ مشکلی نیست، مگر این که ابوالحسن آن را رفع می نماید، سپس سؤال کرد در این قضیه چه باید کرد؟ امیرالمؤمنین (علیه السلام) فرمود: اجرای حکم را به تاخیر بیانداز تا جنین متولد شود و پس از تولد و بعد از آن که فردی کفالت فرزندش را متعهد گردید، بر او اجرای حدّ نما. (مفید، ۱۴۱۳ق: ج ۱، ص ۲۰۴)

علّت حکم در کلام امام (علیه السلام)، یعنی جمله «أَيُّ سَبِيلٍ لَكَ عَلَى مَا فِي بَطْنِهَا» که در مورد حدّ زنا بیان شده، شامل دیگر حدود الهی مانند قصاص و غیر آن نیز می باشد. آیت الله فاضل لنکرانی می گوید: این روایت اگرچه در مورد رجم صادر شده ولیکن از آن استفاده می شود اجرای حدّ جلد (شلاق) نیز بر زن حامله در صورتی که مضرّ به حال جنین باشد، جایز نیست. به ویژه این که امام به آیه شریفه قرآن استشهاد نموده است (لنکرانی، ۱۳۸۶ش: ص ۱۸۶)

در روایت معتبر دیگر، عمار می گوید: از امام صادق (علیه السلام) پرسیدم: زنی در حالی که حامله بوده مرتکب زنا محصنه گردیده است، حکم آن چیست؟ فرمود: باید اجرای حکم به تاخیر افتد تا جنین متولد شود و نیز مدت زمان شیرخوارگی طفل پایان پذیرد، سپس رجم گردد. «قَالَ: تُقَرُّ حَتَّى تَضَعَ مَا فِي بَطْنِهَا وَتُرْضِعَ وَلَدَهَا ثُمَّ تُرْجَمُ» (حرعاملی، بی تا: ج ۲۸، ص ۱۰۶-۱۰) مناسبت حکم و موضوع، اقتضا دارد، قصاص و دیگر حدود الهی نیز شامل حکم روایت باشد و حدّ زنا که روایت در مورد آن صادر شده ویژگی خاصی ندارد. روایت دیگری نیز با همین مضمون صادر شده است. (همان منبع، ج ۲۸، ص ۱۰۷، ح ۵۶)

د-دیدگاه علما

محقق اردبیلی معتقد است، عقل نیز همانند شرع به تاخیر اجرای حدّ بر زن حامله حکم می نماید. (اردبیلی، ۱۳۷۹: ج ۱۲، ص ۴۲۰)

بعضی از فقیهان در این باره ادّعای اجماع و عدم خلاف نموده اند (فاضل هندی، ۱۴۰۵ق: ج ۱۱، ص ۱۶۹)

دیدگاه امام خمینی

امام خمینی در تحریر الوسیله می نویسد: «حد؛ چه رجم باشد یا جلد، بر زن حامله اقامه نمی شود - ولو اینکه حمل او از زنا باشد - تا اینکه وضع حمل نماید و از نفاس آن خارج گردد، در صورتی که در جلد، ترس ضرر بر فرزند او باشد. و تا اینکه بچه اش را شیر دهد در صورتی که او مرضه ای نداشته باشد - ولو اینکه جلد باشد - اگر ترس اضرار به شیر دادن او باشد. و اگر

برای او سرپرستی پیدا شود، حدّ بر زن واجب است در صورتی که خوفی بر فرزند نباشد (خمینی، ۱۳۹۹ش: ج ۲، ص ۴۹۷)

و «اگر حاکم، جهت اقامه حدّ به دنبال زن حامله بفرستد، یا از آن زن به واسطه کاری که موجب حدّ باشد، نام برده شود، پس حاکم جهت تحقیق، او را احضار نماید و این زن بترسد و حملش را سقط نماید بنابر اقوی دیه جنین بر بیت المال است (همان، ص ۵۱۵)

همچنین «از زن حامله قصاص نمی شود تا اینکه وضع حمل نماید ولو اینکه حمل بعد از جنایت پیدا شده باشد، بلکه ولو اینکه حمل از زنا باشد. و اگر زن ادعای حاملگی نماید و چهار زن قابل بر آن شهادت دهند حمل او ثابت می شود. و اگر در ادعایش تنها باشد (شاهد نداشته باشد) احوط (وجوبی) تاخیر قصاص است تا حال او معلوم شود. و اگر وضع حمل نماید در صورتی که حیات بچه بر آن زن توقف داشته باشد، قتل او جایز نمی باشد، بلکه اگر ترس مرگ فرزند باشد، جایز نیست و تاخیر آن واجب می باشد. و اگر چیزی پیدا شود که فرزند با آن زنده بماند، ظاهر آن است که می تواند قصاص نماید. و اگر زن را برای قصاص به قتل برساند پس معلوم شود که حامله بوده است دیه بر ولّی که قاتل است می باشد.»

بخش سوم: تاخیر در اجرای مجازات

بند اول: تاخیر در اجرای مجازات از نظر حقوقی

به موجب ماده ۵۰۱ قانون آیین دادرسی کیفری: «اجرای مجازات در موارد زیر به تشخیص و دستور قاضی اجرای احکام به تعویق می افتد:

الف - دوران بارداری

ب - پس از زایمان حداکثر تا شش ماه

پ - دوران شیردهی حداکثر تا رسیدن طفل به سن دو سالگی

ت - اجرای مجازات شلاق در ایام حیض یا استحاضه»

بند دوم: تأخیر در اجرای مجازات از نظر فقهی

روایت‌هایی که در این خصوص وارد شده مربوط به مجازات رجم و قتل می‌باشد، با توجه به ملاک آن می‌توان تأخیر در اجرای مجازات شلاق را نیز به آن تسری داد، چرا که در روایات آمده اجرای حد بر زن نباید موجب لطمه زدن به حقوق دیگران شود و مجازات شلاق نیز اگر منجر به لطمه زدن به حقوق کودک شود به تأخیر می‌افتد. در روایات آمده که زنی که زنا کرده بود و باردار بود را نزد عمر آوردند و عمر دستور سنگسار زن را داد. حضرت علی (ع) به عمر فرمود: گیرم که بر زن سلطه داشته باشی اما بر طفلی که در رحم اوست چه سلطه‌ای داری در حالی که خداوند می‌فرماید: «هیچ کس بار دیگری را بر دوش نمی‌کشد.» عمر گفت پس چه کار کنم؟ حضرت فرمود: «صبر کن تا وضع حمل کند، پس هنگامی که وضع حمل کرد و تو برای فرزندش کفیلی پیدا کردی حد را بر او جاری کن. (زراعت، ۱۳۹۰: ص ۹۶) در خبری از میثم آمده‌است که زنی نزد امام علی (ع) آمد و در حالی که حامله بود اقرار به زنای محصنه کرد و از امام خواست تا با اجرای حد او را پاک کند. امیرالمؤمنین اجرای حد را تا زمان وضع حمل به تأخیر انداخت. پس از وضع حمل آمد و مانند دفعه قبل اقرار کرد. امام فرمود برو بچه ات را نگهداری کن تا بزرگ شود و بفهمد و بخورد و بیاشامد و از پشت بام نیافتد و در چاه سقوط نکند. راوی می‌گوید زن در حالی که گریه می‌کرد بازگشت. زمانی که مقداری دور

شد به گونه ای که سخنان امام را نمی شنید حضرت فرمود خدایا این سه بار اقرار شد. راوی می گوید عمرو بن حرث مخزومی نزد زن آمد و گفت ای بنده خدا چرا گریه می کنی؟ می بینم که تو پیش حضرت علی رفت و آمد می کنی و درخواست می کنی تو را پاک گرداند؟ زن ماجرا را تعریف نمود. عمرو بن حرث به زن گفت نزد امام برگرد من حاضرم از فرزندت نگهداری کنم. زن نزد امام بازگشت و گفته عمرو بن حرث را به امیرالمؤمنین عرض کرد. امیرالمؤمنین خود را بی خبر از قضیه نشان داد و فرمود برای چه عمرو از بچه ات نگهداری می کند؟ زن عرض کرد ای امیرالمؤمنین من مرتکب زنا شده ام مرا پاک بگردان. امام گفت موقع ارتکاب آنچه مرتکب شدی شوهر داشتی؟ زن گفت بله شوهر داشتم. امام فرمود موقع ارتکاب شوهرت حاضر بود یا غایب؟ زن گفت بلکه حاضر بود. امام سرش را رو به آسمان بلند کرد و عرض کرد خدایا ۴ بار اقرار این زن بر تو ثابت شد و تو به پیامبر دینت خبر داده و فرموده ای هر کس حدی از حدود مرا معطل گذارد با من دشمنی کرده است. خدایا من نمی خواهم حدود تو را معطل بگذارم نمی خواهم احکام تو را ضایع کنم بلکه مطیع توأم و تابع سنت پیامبر توأم. عمرو بن حرث به امام گفت یا امیرالمؤمنین من فکر کردم که تو دوست داری لذا این بچه را کفالت کردم حالا که ناراحت شدی من از این بچه نگهداری نمی کنم. امیرالمؤمنین فرمود پس از ۴ بار شهادت (اقرار) نگه نمی داری؟ تو مجبوری وقتی قبول کردی باید نگه داری (نایب زاده، ۱۳۹۰: ص ۱۱۵)

برخی فقها معتقدند در این خصوص باید بین مجازات رجم و جلد قائل به تفکیک شد و بیان می کنند اگر محکوم علیها که حامل می باشد به تحمل رجم محکوم شود، اجرای مجازات رجم تا زمان وضع حمل و شیر دادن به طفل در زمان لباء به تأخیر می افتد. پس از اتمام مدت

لواء، رجم اجرا می شود ولی اگر محکوم به جلد باشد حد اجرا می شود مگر اینکه بیم ضرر به طفل وجود داشته باشد. برخی دیگر از فقها تا پایان رضاع یعنی دو سال تمام را جایز می دانند به شرطی که دایه ای که به طفل شیر دهد و متکفل او باشد وجود نداشته باشد. عده دیگری از فقها نیز تا زمانی که برای طفل کفیل و سرپرستی نباشد تأخیر در اجرای حد رجم یا قتل را جایز دانسته اند.

بند سوم: تفاوت تعویق اجرای مجازات با تعویق صدور حکم

تعویق صدور حکم با اجرای مجازات از این جهت که هر دو بعد از ثبوت مجازات هستند به هم شباهت دارند، اما در تعویق بر خلاف سقوط مجازات، اجرای مجازات جرم ساقط نمی گردد و فقط اجرای آن به تأخیر می افتد (میرحسینی، ۱۳۸۷: ص ۹۹)

بند چهارم: ابتلای محکوم علیه به بیماری جسمی یا روانی در قانون

مطابق ماده ۵۰۲ قانون آیین دادرسی کیفری: «هرگاه محکوم علیه به بیماری جسمی یا روانی مبتلا باشد و اجرای مجازات موجب تشدید بیماری یا تأخیر در بهبودی وی شود، قاضی اجرای احکام کیفری با کسب نظر پزشکی قانونی تا زمان بهبودی، اجرای مجازات را به تعویق می اندازد. چنانچه در جرائم تعزیری امیدی به بهبودی بیمار نباشد، قاضی اجرای احکام کیفری، پس از احراز بیماری محکوم علیه و مانع بودن آن برای اعمال مجازات، با ذکر دلیل، پرونده را برای تبدیل به مجازات مناسب دیگر با در نظر گرفتن نوع بیماری و مجازات به مرجع صادر کننده رأی قطعی ارسال می کند.

تبصره - هرگاه حین اجرای مجازات، بیماری حادث شود و تعویق اجرای مجازات فوریت داشته باشد، قاضی اجرای احکام کیفری، ضمن صدور دستور توقف اجرای آن، طبق مقررات این ماده اقدام می‌کند.

تعویق اجرای مجازات در این ماده، شامل همه مجازات‌ها (حدود، قصاص، دیات و تعزیرات) می‌باشد و این تعویق تا زمان بهبودی محکوم علیه ادامه دارد. امکان تبدیل مجازات فقط به شرطی وجود دارد که مجازات تعزیری باشد و وضعیت بیماری محکوم علیه به گونه‌ای باشد که امیدی به بهبودی او وجود نداشته باشد و بیماری او هم مانع از اجرای مجازات گردد. تبدیل مجازات، اختصاص به جرائم تعزیری دارد و قانونگذار با بیان این مطلب، حدود، قصاص و دیات را از این امر مستثنی نموده است و اگر امیدی به بهبودی محکوم علیه نباشد مجوزی برای تعویق اجرای مجازات وجود ندارد (خالقی، ۱۳۹۳: ص ۵۶) از نظر فقهی نیز، یکی از استثنائات قاعده «لا تاخیر فی الحد»، مریض بودن مرتکب است و تا زمان بهبود وی حد جاری نمی‌شود مگر اینکه مصلحت، تعجیل در اجرای حد را اقتضا کند (ده آبادی، ۱۳۸۹: ص ۸۵) عقیده اکثر فقها در این است که در حدود سالب حیات، بیماری جسمی تأثیری در اجرای این حدود نداشته و مجازات اجرا می‌گردد. (گرامی، ۱۳۹۱: ص ۵۷) برخی از فقها معتقدند بر بیمار و زن مستحاضه حد جلد، اجرا نمی‌شود ولی اجرای رجم در مورد این افراد را بدون اشکال می‌داند، همچنین معتقدند که اگر مصلحت در اجرای سریع حد باشد، در خصوص بیمار و زن مستحاضه می‌توان آن را به صورت ضغث اجرا نمود. اگر کسی که اجرای حد بر او واجب شده است بیمار باشد به گونه‌ای که بیم از دست رفتن او در اثر اجرای حد وجود داشته باشد

حاکم می‌تواند تا بهبودی بیمار صبر کند یا او را با دسته‌ای تازیانه که شامل تعداد تازیانه‌ها است بزند. (زراعت، ۱۳۹۱: ص ۲۰۱)

بند پنجم: ابتلای محکوم علیه به جنون در قانون

مطابق ماده ۵۰۳ قانون آیین دادرسی کیفری: «هرگاه محکوم علیه در جرائم تعزیری، پس از صدور حکم قطعی، مبتلا به جنون شود، تا زمان افاقه، اجرای حکم به تعویق می‌افتد؛ مگر در مورد مجازات‌های مالی که از اموال محکوم علیه وصول می‌شود.

تبصره - محکوم به حبس یا کسی که به علت عدم پرداخت جزای نقدی در حبس به سر می‌برد، در صورت جنون تا بهبودی در بیمارستان روانی یا مکان مناسب دیگری نگهداری می‌شود. این ایام جزء مدت محکومیت وی محاسبه می‌شود..

صدور حکم به مجازات شخصی که در زمان ارتکاب جرم و در زمان رسیدگی و محاکمه عاقل بوده‌است بدون اشکال است، اما اگر شخصی پس از صدور حکم و قطعیت آن دچار جنون شود، در واقع نمی‌تواند علتی برای مجازاتش بیابد و اجرای مجازات بر چنین شخصی، فاقد اثر اصلاحی خواهد بود. اجرای حکم جزای نقدی از این حیث که به منزله حقی برای جامعه است و متعلق آن نیز اموال محکوم علیه می‌باشد، قابل توجیه است (سلطانی، ۱۳۹۱: ص ۱۶۵)

حکم تعویق مجازات در این ماده، جایی است که فرد قبل از ورود به زندان دچار جنون شود و در صورتی که فرد پس از ورود به زندان دچار جنون شود، به بیمارستان یا مکان مناسب دیگر منتقل و مدت نگهداری او جزئی از دوران محکومیت او محاسبه خواهد شد (خالقی، ۱۳۹۳:

ص ۸۹) حکم این ماده در خصوص جنون ادواری است و در مورد جنون اطلاق یا دائمی، قانونگذار حکمی بیان نکرده است (گلدوست جویباری، ۱۳۹۳: ص ۱۳۵)

بخش چهارم: موانع اجرای احکام کیفری

ماده ۵۰۱، ۵۰۲، ۵۰۳ و ۵۲۲ قانون آیین دادرسی کیفری، اسباب و مواردی را که تاخیر و تعویق در اجرای احکام کیفری ایجاد می کنند، شرح داده اند.

این مواد به طور جداگانه نشان می دهند که در شرایط زیر، مجازات به تشخیص و دستور قاضی قابل اجرا خواهد بود: ماده ۵۰۱: مواردی که با احراز وجود آنها، ضمانت احتمالی قطعیت اجرایی را بهم می زنند.

ماده ۵۰۲: مواردی که نیاز به انجام یا پیگیری امور خارج از جریان عادی دارند.

ماده ۵۰۳: مواردی که احراز شده باعث می شوند تا اجرای مجازات مورد نیاز نیز به تعویق بیافتد.

ماده ۵۲۲: مواردی که طبق مقررات دیگر قانون یا متن قرارداد، به دستور مرجع قضائی تعیین شده اند.

در طول دوران بارداری، بسیاری از تغییرات مهم در بدن زن رخ می دهد.

برخی از این تغییرات عبارتند از: تغییرات هورمونی: سطح هورمون ها در بدن زن در طول بارداری بالا می رود، این تغییرات هورمونی می تواند تأثیری بر روی روحیه و احساسات بارداری داشته باشد.

تغییرات فیزیکی: اندام‌های بارداری مانند شکم و سینه بزرگتر می‌شوند و وزن زن نیز افزایش می‌یابد.

تغییرات معدنی ویتامینی: نیاز زن به عناصر مغذی مانند آهن، کلسیم و فولیک اسید در دوران بارداری بسیار بیشتر است.

تغییرات رفتاری: زنان در دوران بارداری ممکن است تغییرات در عادات خوردن، خوابیدن و فعالیت فیزیکی‌شان داشته باشند.

به طور کلی، دوران بارداری دورانی خاص است که زنان باید به تغییرات خود و نیازهای بدن خود توجه کنند تا سلامتی خود و جنین خود را حفظ کنند.

در دوران پس از زایمان، برای حداکثر شش ماه، نیازمندی‌های خاصی وجود دارد.

این دوران برای هر مادر، یک مرحله حساس است که نیازمند مراقبت و توجه ویژه است.

در این مدت، بدن برای بهبود و قدرت‌بخشی به حالت قبلی خود نیاز دارد.

بنابراین، توصیه می‌شود مادران برای پشتیبانی و بهبودی خود حداقل تا شش ماه پس از زایمان مراقبت کامل از خود داشته باشند.

در این دوران، رعایت تغذیه مناسب نقش بسیار مهمی در بازیابی سریعتر و سلامتی مادر دارد.

می‌توان از مواد غذایی غنی از پروتئین و ویتامین‌ها استفاده کرد تا بدن قوت و انرژی لازم را به دست آورده و به تولید شیر کافی برای نوزادان خود پردازد.

همچنین، در این دوره نیاز است تا از ورزش های ملایم و منظمی مانند پیاده روی یا یوگا استفاده کنید.

این تمرینات باعث افزایش تدریجی قدرت عضلات بدن و بهبود وضعیت روحی و جسمی مادر می شود.

نکته مهمی که باید به آن توجه کنید، این است که در این دوره ممکن است احساس خستگی زیادی داشته باشید، بنابراین باید به استراحت کافی و خواب دوره ای توجه کنید.

ایجاد شرایط آرامش و استراحت مناسب برای این دوره بسیار موثر است.

امیدواریم که این مشاوره ها برای شما مفید واقع شده و به بهتر شدن و پیدایش یک مادر محترم و سلامتی خانواده شما کمک کند.

دوره شیردهی تا رسیدن کودک به دو سالگی،

ایام حیض یا استحاضه در مجازات شلاق، بر اساس قوانین شرعی اسلامی، معافیتی برای زنان فراهم می کند.

در این دوره ها، زنان به دلیل وضعیت فیزیولوژیک خود نمی توانند شلاق را تحمل کنند.

به دلیل این استثنا، در صورتی که زنی در دوران حیض یا استحاضه قرار بگیرد، معاقبت شلاق برای او به تعویق خواهد افتاد و تا پایان این دوره تعویق می یابد.

البته باید توجه داشت که این استثنا فقط در مورد مجازات شلاق به عنوان مجازات معین و مشخصی است و به بقیه انواع مجازات‌ها اعمال نمی‌شود.

همچنین، در مواقع ضروری و در صورت نیاز به مجازات فوری، این معافیت ممکن است اعمال نشود و مجازات به صورت عادی انجام پذیرد.

این تدابیر به منظور رعایت حقوق زنان و ارج نهادن به وضعیت طبیعی آنها در جامعه بوده و بر اساس دین و اخلاق اسلامی بر گرفته شده است.

اما لازم به ذکر است که در موارد دیگری مانند کار و تحصیل، زنان نمی‌توانند به این دلیل معافیتی دریافت کنند.

به همین ترتیب، نباید این معافیت درک غلطی ایجاد کند و نیازمند در نظر گرفتن شرایط و احترام به قوانین و قوانین مربوطه است

-بدنی یا ذهنی بودن بیمار اگر باعث تشدید بیماری یا تاخیر در بهبودی شود.

جنون محکوم علیه یکی از اجرای مجازات‌های تعزیری است که در آن فرد متهم به خاطر عملی خاص محکوم می‌شود.

این مجازات معمولاً به دلیل رفتار خشونت‌آمیز، خطرناک و غیرقابل قبول استفاده می‌شود.

به واسطه تصرف عاقلانه و کنترل ناپذیرژنون، فرد مجرم برای جامعه و خودش به چالش کشیده و در نتیجه اساسی‌ترین حقوق و آزادی‌های او محدود می‌شود.

برخی از مثال های معروف این نوع جنون محکوم علیه عبارتند از: پایان عمر در یک مرکز روانپزشکی، قرار گرفتن در زندانی سخت و نگهداری در واحد محرومیت از تماس با دیگران.

-درمان و مداوای افراد محکوم به حبس، یکی از وظایف مهم سازمان های مربوطه در جامعه است.

این افراد نیازمند درمان و مشاوره حرفه ای هستند تا بتوانند بهبودی یافته و برای زندگی مستقل پس از آزادی آمادگی خود را داشته باشند.

با تأمین امکانات درمانی و مداوایی مناسب، افراد محکوم به حبس بازگشت به جامعه و حضور مفید در آن را تجربه کرده و فرصت بهتری برای اصلاح رفتار خود خواهند داشت.

برنامه های درمانی و مداوا، شامل ارائه خدمات پزشکی، روانشناختی و اجتماعی، آموزش مهارت های ضروری و همچنین ارائه حمایت و توجه فردی به افراد محکوم به حبس می شود.

به این ترتیب، آنان با فراگیر شدن مهارت ها و تکنیک های مورد نیاز در زندگی روزمره، می توانند خود را برای زندگی مستقل پس از آزادی آماده کرده و به خوبی با چالش ها و موانعی که پس از آزادی ممکن است با آنها مواجه شوند، مقابله کنند.

باید تأکید کرد که درمان و مداوا به طور کلی نیازمند همکاری و تلاش همه افراد مرتبط است.

این شامل دستگاه قضایی، ماموران اجرایی، کارکنان سازمان های بهبود و تأمین امکانات درمانی، همچنین خانواده ها و جامعه است.

همه باید با همکاری و تعامل، برای تأمین دسترسی مداوا و درمان مناسب برای افراد محکوم به حبس، به نقش وظیفه‌ای خود عمل کنند و سعی بر ایجاد یک فضای پویا و انگیزه‌بخش برای اصلاح رفتار فردی و انتقال به جامعه بکنند. در هر یک از موارد فوق، اجرای احکام کیفری به تاخیر می‌افتد و پس از گذشت این مدت، مجازات اجرا خواهد شد.

بخش پنجم: عارض شدن بیماری جسمی و روانی بر محکوم علیه

در صورتی که برای فرد متهم، سوء استفاده جسمانی یا روانی به وقوع پیوسته باشد، چه قبل از اجرای حکم و چه در طول اجرای آن، و در صورت وجود خطر تشدید بیماری یا تاخیر در بهبودی با تأیید نظر پزشکی قانونی، دو حالت ممکن است وجود داشته باشد:

حالت اول: در صورتی که خطر بیماری و تأخیر در بهبودی چنانچه عمل انجام شود، بطور قابل توجهی افزایش یابد، در این صورت، حکم اجرا نخواهد شد و باید منتظر تا درمان و بهبودی فرد تکامل یابد. این امر نیازمند تأیید نظر پزشکی قانونی است.

حالت دوم: در صورتی که خطر بیماری و تشدید علایم جسمی یا روانی به دلیل اجرای حکم فرد به شدت افزایش یابد و برخلاف حالت اول، برای درمان و بهبودی فوری نیاز باشد، می‌توان از اجرای حکم معاف شد.

نظر پزشکی قانونی برای تأیید این حالت بسیار اهمیت دارد.

برای مجازات‌هایی که تعیین شده‌اند، ممکن است از حداکثر مجازات یا قصاص استفاده شود.

در این حالت، اجرای مجازات به دلایلی مانند تشدید بیماری یا تاخیر در بهبودی می تواند به تاخیر بیافتد. مطابق با ماده ۵۰۲ قانون آیین دادرسی کیفری، این ماده به معنای این است که اگر شخص محکوم به بیماری جسمی یا روانی باشد، اجرای مجازاتی که سلامتی و حیات او را به خطر می اندازد، معلق نمی شود و ماده ۵۰۲ حامی شخص محکوم است که به دلیل بیماری ممکن است مصدومیتی بیش از حد مجازات را تحمل کند.

نتیجه گیری

با توجه به مطالبی که در این مقاله ذکر کردیم نتیجه می گیریم که:

❖ زنان باردار نیز می توانند مانند مجرمان دیگر از مرتکبان جرایم باشند ولی با توجه به شرایطی که دارند دارای شرایط خاصی از نظر قانون هستند. اما فرقی که با دیگر مجرمان دارند بعضی از مجازاتها نسبت به آن ها به تعویض می افتد.

❖ باید خاطر نشان شویم که حد قتل و رجم در مورد زنان باردار اجرا نمی گردد و بعد از وضع حمل در صورتی که نوزاد کفیل نداشته باشد شامل حد نمی شود و تازیانه نیز بر زن باردار و شیرده در صورتی که ترس ضرر برای حمل یا نوزاد شیرخوار داشته باشد به تاخیر می افتد.

❖ همچنین در ارتباط با جرم برعلیه زن باردار می توان به ماده ۶۲۲ قانون مجازات بخش تعزیرات اشاره کرد: هر کس عالماً و عامداً به واسطه ضرب یا اذیت و آزار زن حامله، موجب سقط جنین وی شود، علاوه بر پرداخت دیه یا قصاص، حسب مورد به حبس از یک تا سه سال محکوم خواهد شد.

❖ در صورتی که زن باردار باشد و توسط همسر مورد ضرب و جرح قرار گیرد و در نتیجه این ضرب و جرح، جنین آسیب دیده، از بین برود، بر اساس نظر پزشکی قانونی و اینکه جنین چند ماهه بوده است. شخص بایستی به صورت جداگانه دیه جنین را پرداخت نماید.

❖ حد بر زن حامله اجرا نمی شود حال اگر حمل ناشی از زنا باشد یا مشروع و همچنین موجب حد قبل از بارداری باشد یا بعد آن باشد در این زمینه فرقی ندارد و مانع تأخیر مجازات نمی شود. این حدود شامل رجم شلاق و قطع می باشد. دلیل این تأخیر حفظ حیات جنین است تا اعمال حد بر مادر منجر به از بین رفتن جنین نشود.

❖ از نظر حقوقی مجازات زن باردار در همچنین مواردی به تاخیر می افتد: ۱- دوران بارداری. ۲- پس از زایمان حداکثر تا شش ماه ۳- دوران شیردهی حداکثر تا رسیدن طفل به سن دو سالگی ۴- اجرای مجازات شلاق در ایام حیض یا استحاضه»

منابع و مآخذ

▪ قرآن کریم

۱. اردبیلی، احمد بن محمد مقدس (۱۳۷۹)، مجمع الفائدة و البرهان فی شرح ارشاد الاذهان، ناشر: دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه، چاپ سوم.
۲. خالقی، علی (۱۳۹۳)، نکته ها در قانون آیین دادرسی کیفری. چاپ ۱. موسسه مطالعات و پژوهش های حقوقی شهر دانش.
۳. خوئی، ابوالقاسم. بدون تاریخ. البیان فی تفسیر القرآن. ۱ ج. قم ایران: مؤسسه احیاء آثار الامام الخوئی.
۴. ده آبادی، احمد حاجی (۱۳۸۹)، قواعد فقه جزایی (حدود و تعزیرات، قصاص و دیات). چاپ ۲. پژوهشگاه حوزه و دانشگاه.
۵. زراعت، عباس (۱۳۹۰)، شرح قانون مجازات اسلامی بخش حدود (جلد اول) (جرائم منافی عفت). چاپ ۳. ققنوس.
۶. سلطانی، مهدی (۱۳۹۱)، حقوق جزای عمومی (جلد دوم) مجرم و مسئولیت کیفری. چاپ ۱. دادگستر.
۷. طوسی، محمد بن حسن، آقابزرگ تهرانی، محمد محسن، و عاملی، احمد حبیب. بدون تاریخ. التبیان فی تفسیر القرآن. ۱۰ ج. بیروت - لبنان: دار احیاء التراث العربی.

۸. العاملی، محمد بن الحسن الحرّ (بی تا)، وسایل الشیعه، مؤسسه آل البيت عليهم السلام
لإحياء التراث - قم

۹. عباس زراعت، حمید حاجی زاده و یاسر متولی جعفرزاده. قانون آیین دادرسی
کیفری در نظم حقوقی کنونی. چاپ ۲. خط سوم، ۱۳۸۴. شماره فیش در
پژوهشکده حقوق و قانون ایران: ۳۷۷۷۵۴۰

۱۰. علامه حلی، حسن بن یوسف (۱۴۱۳ق)، قواعد الاحکام الناشر: مؤسسه النشر
الإسلامی التابعة لجماعة المدرسين بقم ج ۳، ص ۶۲۸.

۱۱. فاضل محمدی لنکرانی، محمد (۱۳۸۶.ش)، تفصیل الشریعة - الحدود، مرکز فقه الاثمه
الاطهار (ع)، قم، چاپ اول

۱۲. فاضل هندی، محمد بن حسن (۱۴۰۵)، کتابخانه عمومی حضرت آیت الله العظمی
مرعشی نجفی (ره) - قم ایران،

۱۳. کیخا، محمدرضا (۱۳۹۵)، تاثیر ادعای بارداری زن در تاخیر اجرای قصاص، فصلنامه
علمی دیدگاه های حقوق قضائی، دوره ۲۶، شماره ۹۵، صص ۴۱-۶۴

۱۴. گرامی، حسین (۱۳۹۱)، بیماری مجرم و تأثیر آن بر اجرای کیفر (مطالعه تطبیقی
حقوق ایران و انگلستان). دانشگاه شهید بهشتی.

۱۵. گلدوزیان، ایرج (۱۳۷۶)، حقوق جزای عمومی ایران، جلد ۲، تهران: انتشارات جهاد
دانشگاهی، چاپ چهارم.

۱۶. گلدوست جویباری، رجب (۱۳۹۲)، آیین دادرسی کیفری منطبق با ق.آ.د. ک جدید مصوب ۱۳۹۲. چاپ ۲. جنگل.

۱۷. لنکرانی، محمدفاضل موحدی (۱۴۲۵ق)، جامع المسائل، قم، امیرقلم، چاپ اول.

۱۸. محقق حلی، جعفر بن حسن (۱۳۸۵)، شرائع الاسلام، نشر بنیاد معارف اسلامی، چاپ سوم، ج ۴، ص ۲۱۶.

۱۹. محمدی بلبان آباد، فراست (۱۴۰۲)، بررسی تاثیر عارضه بارداری بر احکام جزایی مادران باردار در فقه و حقوق اسلامی، فصلنامه علمی فقه و حقوق خانواده، دوره ۲۸، صص ۲۱۳-۲۳۸.

۲۰. مفید، محمد بن محمد (۱۴۱۳ق)، الارشاد، نشر کنگره شیخ مفید، چاپ اول. قم.

۲۱. موسوعه الامام الخميني، ج ۲۳، تحرير الوسيله، ج ۲، ص ۴۹۷، كتاب الحدود، الاول في حد الزنا، القول في الحد، الاول في اقسامه، مساله ۸، تهران، مؤسسه تنظيم و نشر آثار امام خميني، ۱۳۹۹ ه. ش.

۲۲. ميرحسيني. سيد حسن (۱۳۸۷)، سقوط قصاص در نظام حقوقی اسلام. چاپ ۲. میزان.

۲۳. نایب زاده، اکبر (ترجمه) (۱۳۹۰)، جواهر الکلام حدود و تعزیرات (جلد اول) (زنا، لواط، مساحقه). چاپ ۱. خرسندی.

۲۴. ولیدی، محمد صالح (۱۳۹۱)، حقوق جزای اختصاصی، جرایم علیه اشخاص، تهران، انتشارات امیرکبیر.